

دانشگاه تبریز

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی

عنوان

نقش ساختار خانواده، شیوه های فرزندپروری و ادراک نوجوانان از
تعارض میان والدین در پرخاشگری آنان

استاد راهنما

دکتر میر محمود میرنسب

استاد مشاور

دکتر شهرام واحدی

پژوهشگر

فاطمه اسکندری

بهمن ۱۳۸۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

آینده را به ستاره قلبم پیوند می زنم،

برای تابش

ایمان و امید...

به پیشگاه آفریدگار مهربانم که در نسیم معطر رحمتش مرا
تعلیم نمود.

تقدیم به پدر و مادر عزیزم، که با سرشت نیک خود راه تلاش
و پیروزی را برای من هموار کردند.

تقدیم به اساتیدی که در محضرشان درس انسانیت، اعتماد،
مهربانی و بزرگواری آموختم.

و

به همراه جاودانه زندگیم که پرو بال صعود من است؛

تقدیم به همسرم...

تقدیر و تشکر

با یاری از خداوند متعال، هم اکنون که توفیق اتمام تحصیل در مقطع کارشناسی ارشد را یافته، وظیفه خود می دانم از پدر و مادرم، همسر و تمام عزیزانی که در طول این مدت و به ویژه در مراحل پژوهش و تدوین پایان نامه حاضر مرا یاری کرده اند کمال قدردانی را به عمل آورم.

با سپاس بی پایان از استاد راهنمای بزرگوار جناب آقای دکتر میرمحمود میرنسب که با راهنماییهای خردمندانه و عالمانه خود باعث ارتقاء سطح کیفی این پژوهش شده و از هیچ کمکی در این راستا دریغ ننمودند.

با تشکر فراوان از استاد مشاور ارجمند جناب آقای دکتر شهرام واحدی به خاطر مساعدت هایی که در تدوین این پژوهش داشتند و صبورانه مرا یاری کردند.

با تشکر از استاد داور گرانقدر جناب آقای دکتر اسکندر فتحی آذر که قبول زحمت فرموده و داوری این پژوهش را بر عهده گرفتند.

با سپاس از اساتید بزرگوار دکترسلطان القرایی، دکتر بدری، دکتر ادیب و همه اساتید گروه علوم تربیتی و روانشناسی که از آن ها آموختم.

با تشکر از همه دوستان عزیزم؛ خانم محمدی، سمیه غنی زاده، اکرم بهاری، فاطمه نورزاد، اعظم رسولی، سونیا اکبری، فریده مصطفوی، فاطمه پری، فریبا حسینی، دکتر وحیده عبداللهی، دکتر پروانه اعلائی و آقای حقی به خاطر دلگرمی هایشان.

با تشکر از آقای آیت فتحی که در اجرای پرسشنامه مرا همراهی کردند.

و با تشکر از خواهر و برادرهای مهربانم که همواره مشوق من بودند و کمک کردند.

نام خانوادگی: اسکندری	نام: فاطمه
عنوان پایان نامه: نقش ساختار خانواده، شیوه های فرزندپروری و ادراک نوجوانان از تعارض میان والدین در پرخاشگری آنان	
استاد راهنما: دکتر میر محمود میرنسب استاد مشاور: دکتر شهرام واحدی	
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: علوم تربیتی گرایش: روانشناسی تربیتی دانشگاه: تبریز دانشکده: علوم تربیتی و روانشناسی تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۹ تعداد صفحه: ۱۱۶	
کلید واژه ها: ساختار خانواده، شیوه های فرزندپروری، ادراک نوجوانان از تعارض میان والدین، پرخاشگری	
<p>چکیده:</p> <p>هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش ساختار خانواده، شیوه های فرزندپروری و ادراک نوجوانان از تعارض میان والدین در پرخاشگری آنان بود. برای رسیدن به هدف ۵۳۰ نوجوان به روش تصادفی خوشه ای انتخاب شدند. پس از غربالگری، آن ها شامل ۸۲ نوجوان پرخاشگر و ۸۲ نوجوان غیر پرخاشگر بودند. از روش تحقیق همبستگی و علی مقایسه ای در این پژوهش استفاده شد. برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه های ساختار خانواده، پرسشنامه شیوه های فرزندپروری بامریند و شفر، مقیاس ادراک نوجوانان از تعارض میان والدین و پرسشنامه پرخاشگری استفاده گردید. نتایج نشان داد بین دو گروه پرخاشگر و غیر پرخاشگر از لحاظ شیوه های فرزندپروری تفاوت وجود دارد: به این صورت که میزان پرخاشگری در بین خانواده های مستبد نسبت به مقتدر بیشتر بود و همین طور میزان پرخاشگری در بین خانواده های سهل گیر بیشتر از مستبد بود. به علاوه بین میانگین نمرات دختران و پسران در میزان پرخاشگری تفاوت معنی داری وجود داشت. تحلیل رگرسیون چندگانه نیز نشان داد که از بین ابعاد شیوه های فرزندپروری، بعد محبت سهم بیشتری در پیش بینی میزان پرخاشگری نوجوانان دارد. نتایج همچنین نشان داد که دو گروه پرخاشگر و غیر پرخاشگر از نظر ادراکشان از تعارض میان والدین تفاوت معنی دار دارند، اما بین ساختار خانواده و پرخاشگری نوجوانان رابطه معنی داری وجود ندارد. یافته های این پژوهش در آینده می تواند استلزام هایی را برای بررسی پس رویدادی عوامل خانوادگی پرخاشگری در بر داشته باشد.</p>	

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش

صفحه	عنوان
۲	۱-۱- مقدمه
3	۱-۲- بیان مسئله
8	۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش
9	۱-۴- اهداف پژوهش
10	۱-۵- فرضیه های پژوهش
10	۱-۶- سؤال پژوهش
10	۱-۷- متغیرهای پژوهش
11	۱-۷-۱- تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای پژوهش

فصل دوم: پیشینه نظری و پژوهشی

15	۲-۱- پیش
----	----------

	درآمد.....
15	۲-۲-پیشینه .....نظری
15	۲-۲-۱- .....نوجوانی
16	۲-۲-۲-ساختار .....خانواده
17	۲-۲-۳-شیوه های .....فرزندپروری
17	۲-۲-۴-طبقه بندی الگوهای تربیتی .....فرزندان
18	۲-۲-۴-۱-الگوی بامریند از شیوه های .....فرزندپروری
21	۲-۲-۴-۲-الگوی .....شفر
22	۲-۲-۴-۳-الگوی .....آپورت
23	۲-۲-۴-۴-الگوی .....زیگلمن
25	۲-۲-۴-۵-الگوی راتر..... .....
26	۲-۲-۴-۶-الگوی مک دونالد و .....پین
26	۲-۲-۴-۷-الگوی بالدوین، کلهورن و .....بریس
27	۲-۲-۵-پیامد های شیوه های

28

۶-۲-۲-

..... پر خاشگری

۷-۲-۲- نظریه های

29

..... پر خاشگری

30

۱-۷-۲-۲- نظریه ژنتیکی و زیست

..... شناختی

31

۲-۷-۲-۲- نظریه گرایش ذاتی یا

..... غریزی

32

۳-۷-۲-۲- نظریه

..... سائق

34

۴-۷-۲-۲- نظریه یادگیری

..... اجتماعی

35

۵-۷-۲-۲- دیدگاه شدت زیاد

..... پر خاشگری

37

۶-۷-۲-۲- دیدگاه فردیت زدائی

..... زیمباردو

37

۷-۷-۲-۲- دیدگاه ساخت گرائی

..... اجتماعی

38

۸-۷-۲-۲- نظریه

..... شناختی

39

۸-۲-۲- جنسیت و

..... پر خاشگری

40

۹-۲-۲- انواع

..... پر خاشگری

42

۱۰-۲-۲- علل

..... پر خاشگری

44	۲-۲-۱۱-ادراک نوجوانان از تعارض والدین.....
45	۲-۲-۱۲-پیشینه پژوهشی (داخلی و خارجی).....
56	۲-۲-۱۳-جمع بندی تحقیقات.....
	فصل سوم: روش پژوهش
59	۳-۱-پیش درآمد.....
59	۳-۲-طرح و روش پژوهش.....
59	۳-۳-جامعه، نمونه آماری و روش نمونه گیری.....
60	۳-۴-ابزار جمع آوری اطلاعات.....
61	۳-۴-۱-پرسشنامه محقق ساخته ساختار خانواده.....
61	۳-۴-۲-پرسشنامه شیوه های فرزندپروری بامریند.....
62	۳-۴-۳-پرسشنامه شیوه های فرزندپروری شفر.....
63	۳-۴-۴-مقیاس ادراک نوجوانان از تعارض میان والدین گریچ، سید و فینچام.....
64	۳-۴-۵-پرسشنامه پرخاشگری باس و پری.....

65 3-5-شيوه اجرا.....

65 3-6-روش تحليل داده ها.....

فصل چهارم: تجزيه و تحليل داده ها

67 4-1-پيش درآمد.....

67 4-2-توصيف داده ها.....

72 4-3-تحليل داده ها.....

فصل پنجم: بحث و نتيجہ گيری

94 5-1-پيش درآمد.....

95 5-2-تبيين فرضيه ها و سؤال پژوهش.....

102 5-3-پيشنهادها و محدوديت ها.....

102 5-3-1-محدوديت های پژوهش.....

103 5-3-2-پيشنهادهای

پژوهشی .....
104 ۳-۳-۵- پیشنهادهای
..... کاربردی

منابع
106 منابع
..... فارسی
111 منابع
..... انگلیسی

پیوست

فهرست جداول و نمودارها

صفحه

۵

۶۹

نمودار ۴-۱: وضعیت جنسی پاسخ

گویان.....

۶۹

پاسخ

سنی

وضعیت

:

۴-۲

نمودار

گویان.....

۷۰

نمودار ۴-۳: مقطع تحصیلی پاسخ

گویان.....

۷۰

نمودار ۴-۴: رشته تحصیلی پاسخ

گویان.....

۷۱

نمودار ۴-۵: چندمین فرزند در

خانواده.....

۷۱

نمودار ۴-۶: وضعیت اجتماعی-اقتصادی محله پاسخ

گویان.....

۷۲

نمودار ۴-۷: وضعیت اقتصادی خانواده پاسخ

گویان.....

۷۳

جدول ۴-۱: جدول متقاطع رابطه چندمین فرزند خانواده با گروه های پرخاشگر و غیر

پرخاشگر.....

۷۳

جدول ۴-۱-۱: آزمون مجذور

کای.....

۷۴

جدول ۴-۲: جدول متقاطع رابطه تعداد برادر با گروه های پرخاشگر و غیر

پرخاشگر.....

۷۴

جدول ۴-۲-۱: آزمون مجذور

کای.....

۷۵

جدول ۴-۳: جدول متقاطع رابطه تعداد خواهر با گروه های پرخاشگر و غیر

پرخاشگر.....

۷۵

جدول ۴-۳-۱: آزمون مجذور

کای.....

۷۶

جدول ۴-۴: جدول متقاطع رابطه تحصیلات مادر با گروه های پرخاشگر و غیر

پرخاشگر.....

۷۶

جدول ۴-۴-۱: آزمون مجذور

کای.....

۷۷

جدول ۴-۵: جدول متقاطع رابطه شغل مادر با گروه های پرخاشگر و غیر

۷۷	پر خاشگر..... جدول ۴-۵-۱: آزمون مجذور کای.....
۷۸	جدول ۴-۶: جدول متقاطع رابطه تحصیلات پدر با گروه های پر خاشگر و غیر پر خاشگر.....
۷۸	جدول ۴-۶-۱: آزمون مجذور کای.....
۷۹	جدول ۴-۷: جدول متقاطع رابطه شغل پدر با گروه های پر خاشگر و غیر پر خاشگر جدول ۴-۷-۱: آزمون مجذور کای.....
۸۰	جدول ۴-۸: جدول متقاطع رابطه وضعیت اجتماعی-اقتصادی محله با گروه های پر خاشگر و غیر پر خاشگر.....
۸۰	جدول ۴-۸-۱: آزمون مجذور کای.....
۸۱	جدول ۴-۹: جدول متقاطع رابطه وضعیت اقتصادی خانواده با گروه های پر خاشگر و غیر پر خاشگر.....
۸۱	جدول ۴-۹-۱: آزمون مجذور کای.....
۸۲	جدول ۴-۱۰: جدول متقاطع رابطه جنسیت با گروه های پر خاشگر و غیر پر خاشگر.....
۸۲	جدول ۴-۱۰-۱: آزمون مجذور کای.....
۸۳	جدول ۴-۱۱: آماره های توصیفی نمرات پاسخ گویان بر حسب مؤلفه های ادراک نوجوانان از تعارض میان والدین.....
۸۴	جدول ۴-۱۲: آزمون T^2 هتلینگ برای تفاوت میانگین مؤلفه های ادراک نوجوانان از تعارض والدین.....
۸۵	جدول ۴-۱۳: معنی داری آزمون t برای مقایسه میانگین مؤلفه های ادراک نوجوانان از تعارض والدین.....
۸۶	جدول ۴-۱۴: تحلیل واریانس تفاوت پر خاشگری با توجه به شیوه های فرزندپروری.....
۸۷	جدول ۴-۱۵: مقایسه زوجی تفاوت بین گروه های پر خاشگر و غیر پر خاشگر از لحاظ شیوه های فرزندپروری.....
۸۸	جدول ۴-۱۶: نتایج آزمون t مستقل برای تفاوت بین پر خاشگری و جنسیت.....
۸۹	جدول ۴-۱۷: جدول همبستگی پیرسون برای رابطه بین شیوه های فرزندپروری بامریند و پر خاشگری.....
۹۰	جدول ۴-۱۸: جدول همبستگی پیرسون برای رابطه بین ابعاد شیوه های فرزندپروری شفر و

پرخاشگری.....

جدول ۴-۱۹ : خلاصه نتایج رگرسیون همزمان برای پیش بینی پرخاشگری نوجوانان نسبت به شیوه های

۹۱

فرزندپروری

شفر.....

.....

۹۲

جدول ۴-۲۰ : ضرایب حاصل از رگرسیون به روش همزمان متغیرهای پیش کننده نسبت به پرخاشگری نوجوانان..

فصل اول

کلیات پژوهش

خانواده به عنوان اولین کانونی که فرد در آن قرار می گیرد، دارای اهمیت شایان توجهی است. اولین تأثیرات محیطی که فرد دریافت می کند، از محیط خانواده است و حتی تأثیرپذیری فرد از سایر محیط ها، می تواند نشأت گرفته از همین محیط خانواده باشد. خانواده پایه گذار بخش مهمی از سرنوشت انسان است و در تعیین سبک و خط مشی زندگی آینده، اخلاق، سلامت و عملکرد فرد در آینده نقش بزرگی بر عهده دارد.

از این جهت عواملی چون شخصیت والدین، سلامت روانی و جسمانی آنها، شیوه های تربیتی اعمال شده در داخل خانواده، شغل و تحصیلات والدین، وضعیت اقتصادی و فرهنگی خانواده، محل سکونت خانواده، حجم و جمعیت خانواده، روابط اجتماعی خانواده و... در شکل گیری شخصیت فرزندان و سلامت روانی و جسمانی آنها، آینده شغلی، تحصیلی، اقتصادی، سازگاری اجتماعی و فرهنگی و حتی ازدواج فرزندان در آینده تأثیر می گذارد و به همین دلیل است که روان شناسان اذعان دارند، اغلب افراد دچار مشکلات مختلف شخصیتی و روانی، که فاقد بهداشت و سلامت روانی هستند، از خانواده های ناسالم برخاسته اند.

در همین راستا، تربیت کودکان یکی از مسئولیت های مهم والدین به شمار می رود. شیوه فرزندپروری یک عامل تعیین کننده و اثرگذار است که نقش مهمی در آسیب شناسی روانی و رشد کودکان بازی می کند. بحث در مورد هر یک از مشکلات فرزندان بدون در نظر گرفتن نگرشها، رفتارها و شیوه های فرزندپروری تقریباً غیر ممکن است. با این حال تحقیقات کمی در مورد ارتباط بین ساختار خانواده و شیوه های فرزندپروری والدین روی رفتار فرزندان صورت گرفته است.

به جهت اینکه مشکلات رفتاری کودکان روندی رو به رشد دارد، یکی از مشغله های فکری والدین چگونگی پرورش کودکان است. تأثیر شیوه های فرزندپروری بر ویژگی های هیجانی، رفتاری و شخصیتی

کودکان را نمی توان انکار کرد. بسیاری از ناراحتی های روحی روانی کودکان در اثر رفتارها و باورهای والدین به وجود می آید که زمینه ساز مشکلات عدیده ای در زندگی آنان خواهد شد.

اختلاف میان والدین از دیگر عواملی است که بر رفتار نوجوانان تأثیر می گذارد. تعارض میان والدین نه تنها موجب تزلزل روابط خانوادگی و تخریب روحیه زن و مرد می شود، بلکه ادراک نوجوانان را نیز تحت تأثیر قرار می دهد. شواهد و مدارک تجربی نشان می دهد که چیزهایی که والدین تجربه می کنند، بچه ها هم تجربه خواهند کرد. از این رو، اگر والدین عصبانی و ناراحت باشند، این احساسات به سایر اعضای خانواده نیز سرایت خواهد کرد. از آنجا که بچه ها والدینشان را الگوی خود می دانند و به آنها تکیه می کنند، دیدن آنها در حال مشاجره برایشان ناراحت کننده خواهد بود. این نوع رفتار می تواند به ایجاد اضطراب و رفتار پرخاشگری در فرزندان منجر شود.

پر خاشگری کودکان و مخصوصاً نوجوانان از جمله رفتارهای نادرستی است که خانواده ها با شیوه های تربیتی نادرست خود، به آن دامن می زنند و بعد از آن، سعی در تغییر رفتار کودک خود دارند. در صورتی که بهتر است، والدین در روش تربیتی خود تجدید نظر کنند. اگر این چنین باشد احتمال اینکه پر خاشگری فرزندان کمتر شود، بیشتر است.

۱-۲- بیان مسئله

خانواده یکی از مهمترین نهادهای اجتماعی است. هیچ بستری از نظر قدرت و گستردگی تأثیر با خانواده برابری نمی کند. خانواده پیوندهایی را بین افراد برقرار می کند که منحصر به فرد هستند. کودکان درون خانواده زبان، مهارت ها و ارزش های اجتماعی و اخلاقی فرهنگ خود را یاد می گیرند و افراد در تمام سنین برای دریافت اطلاعات، کمک و تعامل لذت بخش به اعضای خانواده روی می آورند. ارتباط های صمیمانه و خشنود کننده خانوادگی، سلامت جسمانی و روانی را در سر تا سر دوره رشد پیش بینی می

کند. در مقابل منزوی شدن از خانواده اغلب با مشکلات رشد ارتباط دارد (دکوویچ و بایست، ۲۰۰۵؛ پارک و باریل، ۱۹۹۸؛ به نقل از برگ،^۱ ۱۳۸۷).

ساختار خانواده^۲ موارد متعددی را شامل می شود که عبارتند از: تعداد فرزندان، ترتیب تولد، جنسیت هم شیرها، سن، تحصیلات و شغل والدین، خانواده تک والد، شهری و روستایی بودن، محیط همسایگی، خانواده گسسته و پیوسته و سایر متغیرهای دموگرافیک. هر یک از این موارد به تنهایی یا با ترکیب سایر عوامل، همراه با شیوه فرزندپروری به کار رفته در رفتار کودکان و نوجوانان نقش دارد.

شیوه های فرزندپروری^۳، ترکیباتی از رفتارهای والدین در ارتباط با کودک است که در موقعیتهای گسترده ای روی می دهند و جو فرزندپروری با دوامی را به وجود می آورند.

دیانا بامریند^۴ در یک رشته تحقیقات، با زیر نظر گرفتن والدینی که با فرزندان پیش دبستانی خود تعامل می کردند، اطلاعاتی را در باره فرزندپروری گردآوری کرد. یافته های او و کسانی که کار او را ادامه دادند، سه ویژگی را آشکار می سازد: ۱- پذیرش و روابط نزدیک، ۲- کنترل و ۳- استقلال دادن (گری و استاین برگ؛ هارتو و همکاران؛ به نقل از برگ، ۱۳۸۷)

بر اساس این سه ویژگی بامریند چهار شیوه فرزندپروری را ارائه کرد که عبارتند از: فرزندپروری مقتدرانه^۵، فرزندپروری مستبدانه^۶، فرزندپروری سهل گیرانه و فرزندپروری بی اعتنا

۱- فرزندپروری مقتدرانه: موفق ترین روش فرزندپروری است که پذیرش و روابط نزدیک، روشهای کنترل سازگارانه و استقلال دادن مناسب را شامل می شود.

---

^۱ -Berg

^۲ -family structure

^۳ - parenting styles

^۴ -Baumrind

^۵ -authoritative parenting style

^۶ -authoritarian parenting style